

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΡΑΜΑΣ

Η παρουσία του εβραϊκού στοιχείου στη Δράμα και στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας βεβαιώνεται από ιστορικές μαρτυρίες διαφορετικών εποχών: κατά τη ρωμαϊκή περίοδο στους Φιλίππους, κατά τη βυζαντινή και οθωμανική εποχή στις πόλεις των Σερρών, της Δράμας και της Καβάλας. Η δραστηριότητα των Εβραίων συναντάται πάντοτε σε εποχές ανάπτυξης και ζωηρής εμπορικής κίνησης στην περιοχή.

Μαρτυρία για την παρουσία Εβραίων στη Δράμα γίνεται και από τον Ισπανό περιηγητή Βενιαμίν της Τουδέλας, τον 12ο αιώνα, όταν κατά την επίσκεψή του στην πόλη αυτή αναφέρει την ύπαρξη 140 οικογενειών. Το εβραϊκό στοιχείο στη Δράμα ενισχύθηκε μετά την πτώση της Βουδαπέστης, το 1529, με Εβραίους από την Ουγγαρία που εγκαταστάθηκαν στην πόλη.

Στα νεότερα χρόνια, από τα τέλη του περασμένου αιώνα και ιδιαίτερα στις αρχές του 20ου, η εγκατάσταση των Εβραίων στη Δράμα συνδέεται με την εξέλιξη της υπαίθρου και της πόλης σε κέντρα παραγωγής και επεξεργασίας καπνού αντίστοιχα. Οι καπνεμπορικές επιχειρήσεις της περιοχής, όπως οι μεγάλες εβραϊκές εταιρείες της Commercial και του Herzog, προσελκύουν, ανάμεσα στο πολυεθνικό πλήθος των νεοφερμένων κατοίκων, Εβραίους από διάφορες επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κυρίως Ισπανοεβραίους από τη Θεσσαλονίκη, που είναι το σημαντικότερο κέντρο των Σεφαραδιτών από τα τέλη του 15ου αιώνα στα Βαλκάνια, και τις Σέρρες. Το κύμα των Εβραίων από τις Σέρρες προς τη Δράμα πυκνώνει μετά την καταστροφική πυρκαγιά στην πόλη το 1913, με ευθύνη των βουλγαρικών αρχών κατοχής, κατά το δεύτερο βαλκανικό πόλεμο.

Μετά τον τερματισμό των πολεμικών αναμετρήσεων στην περιοχή, η εβραϊκή κοινότητα γνώρισε σταθερή άνοδο, τουλάχιστον από το 1920, με τη συνεχή και μόνιμη πια εγκατάσταση νέων μελών, την οργάνωση των κοινοτικών θεσμών και των ιδρυμάτων της κοινότητας, η οποία διατηρεί συναγωγή, δύο νεκροταφεία και ιδιόκτητο σχολείο (μετά το 1925). Οι εβραϊκές οικογένειες, περίπου τριακόσιες με 1200 μέλη, σύμφωνα με έγγραφο του 1925 του τότε προέδρου της κοινότητας Περαχιά, εγκαθίστανται κυρίως στις παλιές τουρκικές συνοικίες, στο κέντρο της πόλης, και στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας. Ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, αν και την κύρια δύναμη έχουν οι έμποροι της κοινότητας. Μετά το 1925 ιδρύονται στην πόλη οι πρώτες κοινές εμπορικές επιχειρήσεις Χριστιανών και Εβραίων, σηματοδοτώντας περίοδο ανάπτυξης οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη των δύο ομάδων.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ξεσπά όταν η κοινότητα βρίσκεται ακόμη σε περίοδο ακμής και αναλαμβάνει το έργο ανέγερσης Συναγωγής στο κέντρο της πόλης. Από τον Απρίλιο του 1941 οι Γερμανοί κατακτητές παραχωρούν τον έλεγχο της περιοχής από τις Σέρρες μέχρι την Αλεξανδρούπολη στους Βούλγαρους συμμάχους τους. Τα μέλη της κοινότητας, ως Έλληνες Εβραίοι στο θρήσκευμα, πλήττονται καίρια τόσο από τα ανθελληνικά όσο και από τα αντιεβραϊκά μέτρα των βουλγαρικών αρχών. Ύστερα από τη διάσκεψη της Wannsee στο Βερολίνο, τον

Ιανουάριο του 1942, όταν αποφασίζεται από τους Ναζί η εφαρμογή προγράμματος για την εξόντωση των Εβραίων της Ευρώπης, οι γερμανικές και οι βουλγαρικές αρχές, από το καλοκαίρι του 1942, ξεκινούν σχετικές με την τύχη των Εβραίων συνομιλίες. Συζητείται ο εκτοπισμός όλων των εβραίων από τη βουλγαρική επικράτεια.

Τον **Ιανουάριο του 1943**, οι Βούλγαροι ανακοινώνουν αιφνιδιαστικά ότι συμφωνούν μόνο με τον εκτοπισμό των Εβραίων από τα κατεχόμενα εδάφη της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας. Η υπογραφή της συμφωνίας για τον "εκτοπισμό των πρώτων 20.000 Εβραίων από τις νεοαποκτηθείσες βουλγαρικές χώρες", στις 22 Φεβρουαρίου 1943, οδηγεί στην παράνομη σύλληψη των εβραίων στη βουλγαρική ζώνη κατοχής στην Ελλάδα και στη Γιουγκοσλαβία το βράδυ της 3ης προς 4η Μαρτίου 1943.

Οι **Εβραίοι της Δράμας** συγκεντρώνονται στις καπναποθήκες της περιοχής της Αγίας Βαρβάρας και μεταφέρονται με τρένο, ύστερα από τρεις ημέρες, στη Νότια Βουλγαρία σε προσωρινά στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως και όλοι οι Εβραίοι της βουλγαρικής ζώνης κατοχής στην Ελλάδα. Στις 20 και 21 Μαρτίου 1943 μεταφέρονται με τρένα, με βουλγαρική και γερμανική συνοδεία, στο βουλγαρικό λιμάνι του Λομ, στις όχθες του Δούναβη, και στη συνέχεια με ποταμόπλοια, κάτω από άθλιες συνθήκες, στη Βιέννη. Τελικός προορισμός των εξαντλημένων αυτών ανθρώπων είναι το στρατόπεδο συγκέντρωσης της Τρεμπλίνκα στην Πολωνία, όπου φτάνουν αρχές Απριλίου και βρίσκουν, πιθανόν αμέσως, τραγικό θάνατο.

Σύμφωνα με επίσημα γερμανικά στοιχεία, 1096 οικογένειες Ελλήνων - Εβραίων, με 681 παιδιά κάτω των 10 ετών, και συνολικά 4273 άτομα εκτοπίζονται από την Βουλγαρική ζώνη κατοχής, το Μάρτιο του 1943, χωρίς να επιζήσει κανείς. Το τραγικό τέλος του εβραϊσμού της βορείου Ελλάδος αποτελεί περίπτωση ολοκληρωτικού αφανισμού. Η χώρα και ο εβραϊσμός πλήρωσαν με βαρύ τίμημα την πολιτική των Ναζί και των συνεργατών τους.

Μεταπολεμικά

Το 1948 μόνον 39 Εβραίοι επιζήσαντες του Ολοκαυτώματος, επέστρεψαν στη Δράμα. Η αποδεκατισμένη κοινότητα δεν μπόρεσε να επαναλειτουργήσει και στη συνέχεια διαλύθηκε. Το 1997 τοποθετήθηκε αναμνηστική μαρμάρινη πλάκα στις καπναποθήκες όπου το 1943 συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν οι Εβραίοι της Δράμας. Το 1999 με τη συνεργασία του Δήμου Δράμας, της Διαχειριστικής Επιτροπής της Ισραηλιτικής Κοινότητας Καβάλας και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος ανεγέρθηκε, στο Πάρκο Αγίας Βαρβάρας, Μνημείο Εβραίων Μαρτύρων του Ολοκαυτώματος. Αυτά είναι τα μόνα μνημεία μαζί με το εβραϊκό νεκροταφείο που σήμερα μαρτυρούν ότι κάποτε υπήρξε εβραϊκή παρουσία στη Δράμα.